

Kūrybinio kelio pradžia ir būdingiausi meninio stiliaus tapsmo bruožai

Viena iškiliausių pastarųjų keturių dešimtmečių Lietuvos akvarelininkė Vida Norkutė (1949–2021) buvo įvairiapusė reto talento, unikalaus spalvinio ir koloritinio jautrumo dailininkė. Kasdieniame gyvenime buvo nuoširdi, taktiška, nuolat besišypsanti, labai mylėjo gamtą, įvairias jos nuolatos besikeičiančių spalvų ir formų grožį. Ši turtingo vidinio dvasinio pasaulio intravertė vengė išorinės veiklos, menkai rūpinosi savo kūrybinių laimėjimų sklaida. Dar studijų Valstybinio dailės instituto (VDI) Grafikos katedroje pabaigoje išsiskleidė jos įvairiapusis talentas, nuo 1972 m. pradėjo dalyvauti nacionalinėse grafikos ir akvarelės parodose. Regėdami subtilų V. Norkutės spalvos jausmą bei spartų meninio meistriškumo augimą žinomi Kauno meno mokyklos auklėtiniai Algirdas Petrulis, Antanas Kučas ir akvarelininkų sekcijos Dailininkų sąjungoje vadovas Ignas Budrys parašė 1980 m. rekomendacijas priimti ją į Dailininkų sąjungą.

Nors pirmąjį savo profesinės karjeros dešimtmetį V. Norkutė, neturėdama dirbtuvės ir reikiamų sąlygų kurti grafikos darbus, iš inercijos plušo įvairiose grafikos ir knygų iliustravimo srityse, tačiau ilgainiui dėmesį grafikai išstūmė dar mokantis Kauno dailės mokykloje išryškėjęs potraukis akvarelei ir jai būdingai spalvinei raiškai. Įsitraukusi į atgimstantį akvarelininkų parodinių gyvenimą, ji iškart išsiskyrė spalvinio muzikavimo jautrumu, ritmingų linijų ir formų žaismu bei techniniu akvarelinių dažų liejimo meistriškumu. Savo mįslingų čiurlioniškų motyvų ir Rytų Azijos dvasios kupinomis poetiškais vizijomis kūrėja savitai plėtė Lietuvoje tradicinių akvarelės siužetų bei motyvų interpretacijos ribas. Jos liepsnojančios ryškiomis emocionaliomis spalvomis paveikslai iškart patraukė dailės mylėtojų dėmesį aukštu techniniu meistriškumu, spontaniška Rytų Azijos dailės tradicijų paveikta „šlapia“ dažų liejimo maniera.

Akvarelė, kurios pavadinimas kilo iš lotyniško žodžio *aqua* (vanduo), iš tikrųjų yra ypatingo menininko techninio meistriškumo, taip pat, panašiai kaip ir kaligrafija, nuolatinės kultivavimo praktikos bei tobulumo siekimo reikalaujanti tapybos technika, kadangi nepaklusnios akvarelinės spalvos liejamos jautriame popieriuje greitai susigeriančiais, vandenyje ištirpintais skaidriais, dažniausiai augalinės kilmės su įvairiomis priemaišomis ir spalvas konservuojančiomis medžiagomis, dažais.

Kita vertus, iš visų kitų tapybos technikų akvarelė išsiskiria meninės kūrybos proceso savitumu: tapybos manieros spontanišku greitumu, įvairiais netikėtais spalvų nutekėjimais, techniškai sudėtingais spalviniais sprendimais, kurių vėliau neįmanoma nei pakeisti, nei pataisyti. Vadinasi, kuriant akvareles išskirtinę svarbą įgauna kūrėjo profesionalumas, techninis meistriškumas, intucija, gebėjimas numatyti daugybės skirtingų veiksmų sąveikos pasekmes, puikus pažinimas medžiagos, ant kurios liejamos akvarelės, faktūrų ir jų potencialių santykių su sunkiai prognozuojamais, spontaniškai besiskleidžiančiais balto

popieriaus erdvėje akvarelės dažais. V. Norkutė šioje daugybės mįslių ir galvosūkių kupinoje akvarelės meno stichijoje jautėsi kaip žuvis vandenyje.

Aiškinantis būdingiausias V. Norkutės ankstyvojo evoliucijos tarpsnio meninio stiliaus bruožus pirmiausia į akis krinta jos ryšys su simbolizmu ir M. K. Čiurlionio kūrybai būdingu simbolių, ženklų, metaforų slėpingumu bei muzikalumo dvasios kupina poetika. Daugelis jos paveikslų yra persmelkti tikėjimo, kad už mus supančios materialios regimybės sluoksnio gyvuoja kita, gilesnė slėpinga dvasinė tikrovė, kuri pasiekama intuityvios kontempliacijos keliu. Taip skleidžiasi ypatingas dailininkės kūrybos meditacinis pobūdis ir dėmesys sudvasintoms gamtos pasaulio formoms, jų simbolikai, ieškant adekvatesnių savo intravertiškų idėjų spalvinio ir koloritinio įkūnijimo.

Svariausi V. Norkutės meniniai laimėjimai akvarelės srityje iš tikrųjų vienaip ar kitaip siejasi su dailininkės meninėje sąmonėje transformuotais *gamtos* pasaulio vaizdiniais. Kai tik ji savo kūrybinėje raiškoje pereina prie peizažų ir ypač augalijos ir paukščių motyvų vaizdavimo, tuomet, tarsi prabudusi iš snaudulio, panyra į kitokį, panašų į sąmonės nuskaidrėjimą primenantį gamtos pasaulio suvokimą. Šios subtiliai jaučiančios gamtos pasaulio apraiškų grožį dailininkės darbai, toldami nuo įprastinių kasdienybės temų, sušvinta ryškiomis gairinančiomis suvokėjo dvasią spalvomis. Iš tikrųjų paveikta gamtmeldiškos Čiurlionio bei Rytų Azijos „gėlių ir paukščių“ žanro tradicijos kūrėjų pasaulėjautos V. Norkutė vis daugiau dėmesio skyrė spalvingoms akvarelėms, kuriose ilgainiui ryškėjo jos kūryboje įsiviraujantys jūros pakrančių, kalnų, gėlių, paukščių ir kiti gamtos pasaulio motyvai.

Kiti būdingiausi V. Norkutės meninio stiliaus bruožai – gamtos pasaulio suvokimo intymumas, poetiškumas, simboliškumas, netgi ezoteriškumas, potraukis prie meninės raiškos laidariškumo, sąmoningas atsiribojimas nuo antraeilių nereikšmingų detalių. Jos meninei raiškai taip pat būdingas atsitolinimas nuo tradicinės aliejinės tapybos meninių vaizdinių sistemos medžiagiškumo, polinkis į Čiurlionio ir Rytų Azijos tušo tapybos tradicijai būdingą meninių vaizdinių sistemos poetiškumą, efemeriškumą ir simbolinį slėpingumą. Dailininkės akvarelėse, kaip ir didžiųjų kinų ir japonų peizažo tapybos meistrų kūriniuose, skleidžiasi žmogaus ir gamtos vientisumo idėja, sugebėjimas apjungti grožio gamtoje ieškojimus su savojo „aš“, tai yra kūrėjo, vidinių emocinių išgyvenimų pasauliu.

Čia išskirtinę svarbą įgauna jautrus japoniškas koloritas, apibendrinti peizažų, augalijos ir paukščių motyvai; jie tarpsta mįslinguose ūkuose ir miražuose, kurie, kaip ir Rytų Azijos dailėje, padeda sukurti skirtingų erdvinių planų harmoningą sąveiką. Todėl dailininkės akvarelėse tarp tikrovės ir lakios vaizduotės sukurtų gamtos pasaulio vaizdinių neretai pradingsta ribos. Kaip ir Rytų Azijos dailės meistrai, sutelkusi savo dėmesį į nuolatinį tų pačių pamėgtų peizažų, gėlių ir paukščių motyvų vis rafinuotesnį vaizdavimą, ji kryptingai siekė meninės raiškos tobulumo ir potėpių virtuozizmo. Šis *aistringas tobulumo siekis yra vienas ryškiausių reiklios savo kūrinių formai, spalviniams sprendimams menininkės brandaus stiliaus bruožas.*